

ЛІТЕРАТУРНА ПАМ'ЯТКА ІЗ КНИГИ СВЯТО-МИХАЙЛІВСЬКОГО ВИДУБИЦЬКОГО МОНАСТИРЯ

Під час роботи над копійною книгою Свято-Михайлівського Видубицького монастиря в Києві XVI–XVIII ст.¹ (цю книгу готуємо до друку) нам трапилась несподівана знахідка. Тут слід зазначити, що в монастирських копійних книгах (“книгах – архівах”), як правило, уміщувалися матеріали, які могли б стати в пригоді під час потенційних судових процесів за маєтності: гетьманські й королівські універсали, царські жалувані грамоти, документи судових процесів, листи, купчі, дарчі, заповіти тощо. Копійна книга Видубицького монастиря ще й не завершена, складається з окремих фрагментів, чимало їх документів розташовані хаотично. Отже, в суто діловий текст, створений не пізніше середини XVIII ст. вклинився текст зовсім іншого роду (Арк. 136 зв. – 137 зв.).

Це невеликий літературний твір релігійно-повчального змісту. Тут ідеться про ченця-францисканця, якого в лісі хотіли пограбувати розбійники. Незважаючи на приставлений до його грудей пістолет, францисканець лише сміявся й пояснює розбійникам, що в ченців, а тим більше францисканців, грошей не водиться, бо такий у них чернечий устав. Натомість він виголосив промову, де порівняв їх... із Христом (той теж був бідним, не мав свого дому і т.д.). Але від Христа відрізняє їх дві обставини: 1) Його звинуватили брехливо 2) Христос вийшов із пекла, у якому свого часу опиняться розбійники. Ця промова зачепила за живе розбійників, котрі відпустили ченця й навіть провели через ліс до монастиря.

Поява цього оповідання в копійній книзі православного монастиря дуже дивна. На наш погляд, це можна пояснити тим, що з 1596 по 1635 рік обитель перебувала під владою уніатських митрополитів і якісь католицькі твори потрапляли до неї й перекладались та переписувались ченцями. Вони, як і більшість інших матеріалів монастирського архіву, не збереглися через війни та стихійні лиха (як от сильна пожежа в монастирі 1760 р.), але доля цієї пам'ятки була щасливішою. Під час укладення копійної книги у 1750–1760-х роках, вона була перекладена тогочасною українською мовою із сильним впливом церковнослов'янської, російської та канцелярської, переписана і так збереглася. Не виключений інший варіант, хоч і менш вірогідний. Пам'ятка була вміщена після копії договору 1772 р. між монастирем і військовим канцеляристом, випускником Києво-Могилянської Академії Дмитром Квитницьким. Можливо, вона походить із документації цього колишнього спудея “могилянки”.

Дану пам'ятку, у копіюванні якої брала участь також археограф Інституту української археографії та джерелознавства НАНУ ім. М. С. Грушевського П. Яницька, якій висловлюємо щире подяку, наводимо нижче. Зазначимо, що при публікації використано правила передачі тексту, розроблені Я. Дзиріою², однак титла не розкриваємо. Слова, які не вдалося прочитати, позначені знаком (...)*

Примітки

1. Національна бібліотека України. – Інститут рукописів. – Ф.160.– №244.
2. Літопис Самовидця. – Київ, 1971. – С. 39-41.

* * *

“Річ нікоторого францйшкана, котороу он от разбойников сподобился”

Нікоторые разбойники в лісу крившиесь, чтоб оттуду заспособно им было на прохожих людей нападать, увідивши издалека одного монаха францйшкана, между собою согласились его задержать и взявши его за плече, зараженный пістолет против его груди поставили, требуя от него из денгами кошелка; тот монах весел и как бы ничего не боясь, осміхається и говорит им: “Діти мои! Я выжу, что вы давно уже меж людми были и не знаете что теперь в світі поводится, понеже вы позабыли монашеской регулы и устава, котрым запрещено нікаких денег для покупки не употреблять не токмо, чтоб еще ж при собі носыть, а понеже я таких денег, котрых вы в погубление своего жития и в ненависть сообщества с людми от мене требуете, теперь не имію, то вмісто тіх предложу вам слово, котрое могло бы вас научить, как ненасытное и непрестано вас мучащее желание укрощать упомнилиль вы своего віри исповідания, то есть верую во единого Бога и не можете на память упомніть привесть посліднаго раза, когда вы в церкви были”. Разбойники сперва думали, что он спужается, потом видячи его богоугодна, в недоуміние пришли и світлыми англми (?) на время стали и перемінивши свою лютость на полезную ему, проповеднику, кротость, обще приговорыли его слушать, между тім тот час поставили его на первой голи болшаго дерева, а сами пред ным на земли сіли, желая внушить новую его проповідь, тогда честной отц, на всякого с них поглядив, начал свою речь тако:

“Діти мои! Когда я жытие Спасителя нашего разсуждаю и ваше немалое в них обрїтаю между собою сходство. Он был весьма убогой и вы тоже ото всіх был ненавидым, а наипаче от иудей, вас также всі не любят, а особливо здешние жители его почитали за лестца и обманщика, вас же точно разбойникамы и мучителями называют; он не иміл гді главы приклонити и у вас ни единого ніт имітного прибіжища, так что ліси суть ваши жилья, темнота вам світ, хищные волки ваши товарищи птици зло предъявляющие у вас за музикантов, он когда его в одном городі или деревні гонили, в другие міста удалялся, и вы так из одной біди вырветесь, в безлюдные міста біжите, и самие древесные листи от вітра коребляющась, устрашают вас, он наконец в руки неприятелем лукавствующим единым из учеников своих предан, вы также от нікогого из ваших братьев преданы будете; его пред Пилата водили, и вас к судям о[т] провадят, его осудили на крестную смерть и вас на безчестном дереві повісят, он во ад сни[зо]шол и вам там быть. Но вот толко сии два несходства: он от ложных свидітелей оклеветан за грїхи рода человеческого, умре невинно, а вы от достовірных свидітелей изобличены будете, и праведно за свои прегрїшения муки и смерть понесете; он из ада с триумфом вышел, а вы там останетесь на віки віков. Аминь!”

Сия изрядная річ разбойникам так понравилась, что оні своего предикатора за ліс о[т]провадили и с великим почтением отпустили его в монастыр”.

Отримано 10 березня 2017 р.

м. Київ